

Ο ΜΑΡΙΝΟΣ ΦΑΛΙΕΡΟΣ

ΕΝ ΤΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΤΩ ΜΥΘΩ

ὑπὸ Π. Γ. ΜΟΑΜΕΝΤΗ

Οὐδεμία κυβέρνησις δικτελεῖ τοσοῦτον ἄγνωστος, ἀλλὰ καὶ οὐδεμία κατεκρίθη τοσοῦτον αὐστηρῶς, ὅσον ἡ δημοκρατία τῆς Ἑνετίας. Ποικίλοι λόγοι συνέτεινον εἰς ταῦτα, ὧν οἱ κυριώτεροι εἰσι τὸ μυστήριον δι' οὗ περικαλύπτοντο οἱ τοῦ κράτους κυβερνήται, ὁ ἄδοξος τῆς πτώσεως αὐτῆς τρόπος, καὶ ἡ ἰδιόζουσα τῆς πόλεως φυσιογνωμία.

Τὸ μυστήριον δι' οὗ περιέδραλλεν ἑαυτὸ τὸ κυβερνῶν σῶμα, καὶ περ ὑπαγορευθὲν αὐτῷ κυρίως ὑπὸ τῆς φρονήσεως, προὐκάλεσεν ὡς ἐκ τῆς γενικῆς τάσεως τοῦ καλύπτειν ἰδίως τὰ κακῶς ἔχοντα, τὰς χειρίστας ἐξηγήσεις. Ἀπητεῖτο ἡ τῶν νεωτάτων χρόνων ἱστορικὴ κριτικὴ, ἡ ἐρευνησασα μετ' ἐπιμελοῦς μελέτης τὰ ἐπίσημα τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας ἔγγραφα, ὅπως καταδείξῃ ὅτι ἡ Ἑνετία ἔσχε τὴν ἀρίστην ἐν Εὐρώπῃ κυβέρνησιν, καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ τέχνη τοῦ κυβερνᾶν ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς τρομοκρατίας. Ὁ λαὸς τῆς Ἑνετίας, ἐν μονομερῆς ἱστορίᾳ πρῶστα ὡς περικυκλούμενον ὑπὸ κατασκόπων, εἰρκτῶν καὶ δημίων, διῆγε τὸν βίον ἐν χαρᾷ καὶ εὐθυμίᾳ. Διὰ ζοφερῶν χρωμάτων περιεγράφησαν τὰ Pozzi, τρομερὰ ἄνόμητα μᾶλλον ἢ ἀληθεῖα. Αἱ εἰρκταὶ τοῦ Castel dell' Uovo ἦσαν πολλῶ τρομερώτεραι, καὶ αἱ ὑπὸ τοῦ Galeazzo Visconti ἐπιδραλλόμεναι παιναὶ πολλῶ φρικαλεώτεραι. Ἐν τοῖς Pozzi καθεύγνοντο μόνον κακοῦργοι, οἵτινες ἔδει ν' ἀνταμείνωσι τὴν ἐκπεπολιτισμένην ἡμῶν ἐποχὴν, ὅπως διεγείρωσι τὴν συμπάθειαν φιλανθρώπων φιλοσόφων. Ἐν τοῖς Ρισσινί καθεύγνοντο πολιτικοὶ κατέδικοι, ἀλλ' αἱ πολυθρόνητοι αὐταὶ εἰρκταὶ, αἱ ὑπὸ τοσοῦτον ζοφερὰ χρώματα περιγραφεῖσαι, ἔκειντο οὐχὶ ἀμέσως ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς ὀροφῆς, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ κάτωθεν πατώματος τοῦ παλατίου τῶν δογῶν. Μελοδράματα, ὁδηγοὶ καὶ δημώδη ἄσματα διηγοῦνται περὶ τῶν στομάτων τῶν λεόντων καὶ περὶ κατασκόπων. Ἄλλ' εἰς τὰ στόματα τῶν λεόντων μόνον ἀνυπόγραφοι καταγγελῖαι ἐρρίπτοντο, ἡ δὲ κυβέρνησις μετεχειρίζετο τοὺς κατασκόπους, ὅπως λάβῃ ἀξιοπίστους ἀποδείξεις τῶν ἐν αὐταῖς ἀποκλυπτομένων. Ἡ Ἑνετία, ἀναμφισβότως, κακῶς ἐγνώσθη καὶ ἐκρίθη ἔτι χειρόν. Ἐμνήσθημεν ἐπίσης τοῦ ἄδοξου τέλους αὐτῆς. Βεβαίως ὁ θάνατος τῆς δημοκρατίας δὲν ἦν ἀντάξιός τοῦ ἐπὶ δεκατέσσαρας αἰῶνας λαμπροῦ καὶ ἀξιοθυμίας αὐτῆς βίου. Ἐν ὅσῳ ἡ Ἑνετία ἦν ἰσχυρὰ πάντες ἐπανελάμβανον ἐν χορῷ τὰς δουλικωτάτας τῶν κολακειῶν, ἅμα δ' ἔπεσε δολοφο-

νηθείσα, και πάντες επανέλαβον τὰς ὕβρεις τοῦ φονέως, κηρύττοντες αὐτὴν τυραννικὴν, ἀπάνθρωπον καὶ διεφθαρμένην. Οὕτω συμβαίνει πάντοτε. Ἡ ἀνθρωπίνη φύσις λακπυρεῖ σήμερον, ὅ,τι μόλις χθὲς ἐξεθείαζεν.

Ἄλλος τέλος λόγος δι' ὃν κατεκρίθη ἡ Ἑνετία ἔγκειται ἐν αὐτῷ τῷ χαρακτηριστῆρι τῆς χώρας. Ἡ πόλις αὕτη ἔχει ἀνκντιρρήτως ἰδιάζουσαν φυσιογνωμίαν καθιστῶσαν αὐτὴν διάφορον πάσης ἄλλης πύλεως. Ἐν τῇ φυσιογνωμίᾳ ταύτῃ διακρίνονται δύο ἀπόψεις, ἡ μὲν ζωηρὰ καὶ εὐθυμος, ἡ δὲ ζοφερὰ καὶ μυστηριώδης. Ὁρῶντες τὸν ἥλιον δύοντα ἐπὶ τῶν λιμνῶν καὶ ρίπτοντα τὸ ἐκλείπον φῶς αὐτοῦ ἐπὶ τῆς Piazzeta, τοῦ ἐξ ἀνατολικῶν μαρμάρων συγκειμένου ποιήματος τούτου, ἐννοοῦμεν τὰς χαροποιὰς εἰκόνας τοῦ Caspaccio, τοῦ Τιτσιάνου καὶ τοῦ Παύλου Βερονέζου. Ἀφ' ἑτέρου εὐρισκόμενοι σκοτεινὴν τινα νύκτα ἐν στεναῖς διόδοις, ὑπὸ ὑψηλῶν οἰκῶν, ἀψίδων καὶ μυστηριωδῶν διαδρόμων περικεκλεισμέναις ἢ ἐν στεναῖς ἐλικοειδέσει διώρυξιν, ὅπου φανοὶ ρίπτουσι τὸ ἀμυδρὸν αὐτῶν φῶς ἐπὶ τῶν τετραγυμένων ὑδάτων, τότε ἐννοοῦμεν τὰς ζοφεράς φαντασίας τοῦ Βύρωνος, τοῦ Κοῦπερ καὶ τοῦ Οὐγῶ. Ὁ ποιητὴς δὲν ἀνέγνωσε τὰς σηπομένας περγαμηνὰς, ἔπλασεν ἰδίαν ἱστορίαν, βασιζομένην ἐπὶ μιᾷ μόνῃ μαρτυρίᾳ, τῆς μαρτυρίας τῆς ἰδίας αὐτοῦ φαντασίας. Οὕτως ἐννοεῖται πῶς οἱ ποιηταὶ ὠνευρεύθησαν δολοφόνους, δημίους, κατασκόπους ἐν πόλει, τῆς μέρη τινὰ φέρουσι τὴν χροιάν μυστηριώδους τρόμου. Τὸ δὲ πολὺ πλῆθος τὸ εὐκόλως παρασυρόμενον ὑπὸ τῶν ποιητῶν, βλέπει τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑνετίας διὰ μέσου τῶν θαυμασιῶν ἐνείρων τοῦ Βύρωνος, ἢ τοῦ Βρανο τοῦ Κοῦπερ ἢ τοῦ Ἀγγέλου τυράννου τῆς Παδούης τοῦ Βίκτωρος Οὐγῶ.

Ἀρκεῖ μετὰ τῶν μυθευμάτων τῶν μεταβιβαζομένων ὡς εἰ ἦσαν θετικὰ γεγονότα ἢ ἀνκφέρωμεν τὸ τοῦ Μαρίνου Φαλιέρου. Ἡ ζωγραφικὴ συνετέλεσεν ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὅπως διακωνίσῃ τὰ γενόμενα σφάλματα καθόσον ὁ Fleury καὶ ὁ Delacroix παριστῶσι τὸν στασιώτην ἡγεμόνα ἀποκεφαλιζόμενον ἐπὶ τῆς κλίμακος τῶν Γιγάντων, ἐν ᾧ αὕτη ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου Rizzo κατὰ τὸ δεῦτερον ἡμισυ τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος, ἦτοι ἑκατὸν ὅλα ἔτη μετὰ τὸν φόνον τοῦ Φαλιέρου.

Ὁ ἀτυχὴς θάνατος τοῦ γέροντος Δύγου ἐνέπνευσε τῷ Βύρωνι ἐν τῶν λαμπροτάτων αὐτοῦ δραμάτων. Ἐξετάσωμεν κατὰ πόσον ἔμεινε πιστὸς τῇ ἱστορίᾳ.

Ὁ Βύρων προέταξε τῆς τραγωδίας αὐτοῦ ἐκτενῆ πρόλογον, ἐν ᾧ λέγει ὅτι ἠκολούθησε τὰ ἔχνη τοῦ Μαρίνου Σανούδου ἐν ταῖς ὑπ' αὐτοῦ γραφεῖσι βίαις τῶν Δογῶν, τοῦ Βίκτωρος Sandi, τοῦ Ἀνδρέα Ναβαγέρου, καὶ τῆς διηγήσεως τῆς πολιορκίας τῆς Ζάρας, ἐκδοθείσης τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἀββᾶ Μορέλλη ἐν ταῖς ἐκτυτοῦ Monumenti Veneziani in varia letteratura. Ὁ Daru, ὁ Sismondi καὶ ὁ Laugier ἐπαναλχυβάνουσι σχεδὸν ἀκριβῶς ὅσα ἔγραψαν οἱ χρονογράφοι. Ὁ Sismondi ἀποδίδει τὴν συνωμοσίαν τοῦ

Φαλιέρου εἰς τὴν ζηλοτυπίαν, ὁ δὲ Laugier βεβαίωσεν ὅτι ὀργή δι' ἐλαφρὰν ὕβριν τόσον ἐπείκρανε τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ὥστε ἤρκεσεν ὅπως καταστρέψῃ πάνθ' ὅσα εἶχε προηγουμένως ἀγαθὰ προτερήματα καὶ ὀδηγήσῃ αὐτὸν εἰς κακὸν τέλος. Πάντες ἐν ταῦτοις παρεδέχοντο, ὅτι οὐχὶ μόνον ἡ ζηλοτυπία ἢ ἀπλῶς ἢ ἐπιθυμία τοῦ νὰ ἐκδικηθῇ ὕβριν, ὑπεκίνησε τὸν Δόγην εἰς συνωμοσίαν κατὰ τῆς δημοκρατίας, ἀλλὰ συγχρόνως ὅτι καὶ ἡ ἔμφυτος αὐτῷ ἰσχυρὰ φιλοδοξία ἐνέπνευσε αὐτῷ τὸν ζωηρὸν πόθον τοῦ νὰ γείνη ἀνεξάρτητος ἡγεμὼν.

Ὁ μέλας πέπλος ὁ ἐζωγραφισμένος ἐπὶ τῆς θέσεως ἣν ἔπρεπε νὰ κατέχη ἡ εἰκὼν τοῦ Φαλιέρου μεταξὺ τῶν λοιπῶν Δογῶν, ἡ ἐνθερμος κράσις καὶ ἡ δυστυχὴς αὐτοῦ ἱστορία, μετὰ καὶ τῆς κλίμακος τῶν Γιγάντων, ἐνθα ἐνόμιζεν ὁ Βύρων ὅτι καθεῖρχθη καὶ ἀπεκεφαλίσθη ὁ Δόγης, ταῦτα πάντα ἐπέδρασαν οὕτω βελθέως ἐπὶ τὴν φαντασίαν τοῦ ποιητοῦ, ὥστε ἔπεισαν αὐτὸν νὰ συγγράψῃ τὴν τραγωδίαν. Ἐν ταῦτοις αἰσθηκόμενος ὅτι τὸ θέμα τῆς ζηλοτυπίας μόνον εἶχεν ἤδη ἐξαντληθῆ, προσέθεσε εἰς αὐτὸ τὸν ἀνυπόμονον πόθον τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας καὶ παρίστησι τὸν Φαλιέρον ὡς ἄλλον Βροῦτον φέροντα δογικὸν πῖλον.

ὑπὸ ἄλλας ἐπόψεις ἢ ἄστατος ὀρμητικὴ κράσις τοῦ Δόγου ἀπεδόθη πολλαχοῦ καλῶς. Μαθὼν παρὰ τοῦ ἀνεψιοῦ του ὅτι τὸ συμβούλιον τῶν τεσσαράκοντα κατεδίκασεν εἰς ἑνὸς μόνου μηνὸς εἰρκτὴν τὸν Μιχαὴλ Στένον, τὸν οὕτω δεινῶς αὐτὸν προσβελόντα, ἀνακράζει ὁ Δόγης τὴν ἐξῆς λαιδορίαν :

«ὦ! εἴθε οἱ Γενουήνσιοι νὰ ἦσαν ἐν τῷ λιμένι. ὦ εἴθε οἱ Οὔνοι οὐς ἀνέτρεψα ἐν Ζάρα νὰ ἦσαν παρεταταγμένοι περὶ τὸ ἀνάκτορον τοῦτο».

Καὶ ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἀρχεται μετὰ τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Bertuccio τρέφων τὴν ἰδέαν τῆς κατὰ τῆς Ἑνετικῆς συνωμοσίας. Καὶ δὲν ἐχρειάσθη νὰ περιμείνῃ πολὺ ὅπως εὕρῃ τὴν ἀπαιτουμένην εὐκαιρίαν, καθόσον μόλις ἀπῆλθεν ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ, ἀφικνεῖται εἰς τὸν λιμένα Ἰσραέλλος ὁ κυβερνήτης κατέργου, ὅστις εἶχεν ἐπίσης ὑποστῆ δεινὴν ὕβριν ὑπὸ τινος πατρικίου. Ὑφίστατο ἤδη συνωμοσία καὶ ὁ Ἰσραέλλος ὑπόσχεται νὰ ὀδηγήσῃ τὸν Δόγην εἰς τὸ μέσον τῶν συνωμοτῶν. Ὁ Μαρίνος ἀποφασίζει ἐν συνεντεύξει μετὰ τοῦ νέου δημότου φίλου του :

«Κατὰ τὸ μεσονύκτιον λοιπὸν, πλησίον τῆς ἐκκλησίας ἐν ἣ ἀναπαύονται οἱ προπάτορές μου. Αὐτὴ, ἣτις φέρει τὸ διπλοῦν ὄνομα τῶν Ἀποστόλων Ἰωάννου καὶ Παύλου. Γόνδολα μονόκωπος θέλει ἀναμείνει ἐν τῇ στενῇ διώρυγι ἣτις παράκειται ἔσο ἐκεῖ».

Ἐπεταί εἶτα θαυμασιὰ σκηνὴ ἀγάπης μεταξὺ τῆς Ἀγγελικῆς, τῆς συζύγου τοῦ Φαλιέρου, καὶ τοῦ γέροντος Δόγου. Ἡ τοῦ Στένου ὕβρις ἀπεινέτο πρὸς τὴν τιμὴν τῆς εὐγενοῦς συζύγου τοῦ Φαλιέρου· ἀλλ' ὁ σύζυγος ὀρθῶς ἔκρινεν ὅτι ἡ καταγγελία ἦν αἰσχρὰ συκοφαντία. Ἡ τιμὴ

αὐτοῦ οὐδὲν ἔπαθεν ἐκ τῆς βλάβης τοῦ Στένου, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ τῆς ἐλαφρότητος τῆς ὑπὸ τοῦ κυβερνητικοῦ σώματος ὑποβληθείσης αὐτῷ ποινῆς.

Ὁ Δόγης λέγει τὰ ἐξῆς:

«Τέκνον μου, προσβληθεῖσά μου γυνή, τέκνον τοῦ Λορεδάνου, τοῦ γενναίου, τοῦ ἱπποτικοῦ, πόσον ὀλίγον ἐσκέπτετο ὁ πατήρ σου ὑπανδρεύων ἄλλο τῷ φίλῳ του, ὅτι σὲ συνέδεε τῷ αἵματι! Φεῦ! Αἶσχος ἄνευ ἀμαρτίας, διότι εἶσαι ἄνευ πταίσματος. Ἄν εἶχες ἄλλον σύζυγον, πάντα σύζυγον ἐν Ἑνετίᾳ πλὴν τοῦ Δόγου, ἢ κοιλὴς αὕτη, ἢ πληγὴ αὕτη, ἢ βλασφημία αὕτη ποτὲ δὲν ἤθελεν ἐπέλθει ἐπὶ σέ. Τόσον νέα, τόσον ὠραία, τόσον καλὴ, τόσον ἀγνή νὰ ὑπαμείνης τοῦτο καὶ ὕμῳ νὰ μένης ἀνεκδίκητος».

Θέλουμεν ἰδεῖ ἐφεξῆς ἂν ἀληθῶς τὸ αἷμα τῶν Λορεδάνων ἔρρευσεν εἰς τὰς φλέβας τῆς συζύγου τοῦ Δόγου. Ἀκολουθήσωμεν πρὸς τὸ παρὸν τὸν ποιητὴν. Τὰ ἱστορικὰ λάθη δὲν δύνανται νὰ καταστρέψωσι τὰς καλλογὰς τοῦ χαριστάτου τούτου ποιήματος. Ἡ πρώτη σκηνὴ τῆς τρίτης πράξεως παριστᾷ τὸν χῶρον μεταξὺ τῆς διώρυγος καὶ τῆς ἐκκλησίας τῶν ἁγίων Ἰωάννου καὶ Παύλου. Γόνδολα ἀνακμῆται ἐν τῇ διώρυγι εἰς τινὰ ἀπόστασιν. Ὁ Δόγης ἔρχεται μόνος μετεμφοισμένος καὶ ἀπαγγέλλει μόνολογον μεγάλης δυνάμεως, λέγων πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ τὰ ἐξῆς:

«Ναὶ, ὑπερήφανος πόλις, πρέπει νὰ καθαρῶσθῃς ἀπὸ τοῦ μαύρου αἵματος ὅπερ σὲ καθιστᾷ λοιμοκαθαρτήριο τῆς τυραννίας».

Ἐπιτρέπεται νὰ διατάσωμεν ἂν ἀληθῶς τοιαῦτα ἦσαν τὰ αἰσθημὰ καὶ τὰ συνταράσσοντα τὸν νοῦν τοῦ Δόγου.

Ὁ Φαλιέρος εἰσέρχεται εἰς τὸν τόπον τῆς συνκρούσεως τῶν συνωμοτῶν, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ Ἰσραέλλου. Ἡ παρουσία αὐτοῦ κατ' ἀρχὰς φέρει τρόμον, ἀλλὰ θερμῶς καθησυχάζει αὐτοὺς, κηρύττων ὅτι καὶ αὐτὸς τρέφει τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἀνατροπῆς τοῦ θηριώδους κράτους τῆς γελοίας ταύτης κυβερνήσεως.

«Συνήλθετε ὅπως ἀνατρέψητε τὸ θηριώδες τοῦτο κράτος, τὴν γελοίαν ταύτην κυβερνήτην, τὸ φάσμα τοῦτο ὅπερ πρέπει νὰ ἐξορκισθῇ δι' αἷματος, καὶ τότε θ' ἀνανεώσωμεν τὴν ἐποχὴν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς δικαιοσύνης, συμπυκνοῦντες εἰς ὠραίαν ἐλευθέραν κοινωνίαν, οὐχὶ παρακεκινδυνευμένην ἰσότητά, ἀλλὰ δικαίωμα ἴσα, ἐν ἰσορροπίᾳ, ὡς πρὸς τὸν ναὸν τοῦ στύλου οἷτινες δίδουσι καὶ λαμβάνουσιν ἰσχὺν ἀμοιβαίαν καὶ στερεοῦσι τὸ ὅλον ἐν χάριτι καὶ κάλλει, οὕτως ὥστε οὐδὲν μέρος νὰ δύναται νὰ μετακινήθῃ ἄνευ βλάβης τῆς ὅλης συμμετρίας».

Ἄνθρωπος δημοκρατικὸς τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων δὲν ἤθελεν ὀμιλήσει ἄλλως.

Πλὴν εἰς τῶν συνωμοτῶν προδίδει τὴν συνωμοσίαν τῷ Πατρικίῳ Lioni καὶ οὕτως ἀφαιρεῖ ἀπὸ τοῦ Φαλιέρου τὴν εὐκαιρίαν τοῦ νὰ καταθέσῃ τὸ στέμμα αὐτοῦ καὶ ν' ἀποδώσῃ εἰς τὸ κράτος τὴν ἐλευθερίαν. Οἱ συνωμο-

ται, ὁμοῦ μετὰ τοῦ Δόγου, φυλακίζονται καὶ καταδικάζονται ἐν σπουδῇ καὶ αὐστηρῶς. Ἡ τελευταία σκηνὴ περικτατῆ τῆν αὐλὴν τοῦ δογικοῦ ἀνακτόρου. Αἱ ἐξωτερικαὶ κινγκλίδες εἰσὶ κεκλεισμέναι ἀπέναντι τοῦ λαοῦ. Ὁ Δόγης εἰσέρχεται φέρων τὴν τοῦ ἀξιωματοῦ αὐτοῦ στολὴν ἐν πομπῇ μετὰ τοῦ συμβουλίου τῶν δέκα καὶ ἄλλων πατρικίων, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῶν φρουρῶν, καὶ ἵσταται ἀνω τῆς κλίμακας τῶν Γυγάντων (ἦτις ὅμως, ὡς ἤδη ἐρρέθη, κατασκευάσθη μετὰ ἕνα αἰῶνα). Ὁ δῆμιος ἵσταται ἐκεῖ κρατῶν τὸ ξίφος αὐτοῦ. Ἄμικ τῆ ἀφίξει τοῦ Δόγου ἄρχων ἐκ τῶν δέκα ἀφαιρεῖ τὸν δογικὸν πῖλον ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ.

Ἐνταῦθα ὁ Φαλιέρος πρὶν ἢ θέσθαι τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ πάλου τοῦ δημίου ἐκφωνεῖ τὴν καταπληκτικὴν, καὶ τοι αὐχὶ λίαν ἀληθῆ τάδετην ἀποστροφὴν πρὸς τὴν Ἐνετίαν·

«Ἀποτείνομαι πρὸς τὸν χρόνον καὶ τὴν αἰωνιότητα, ἧς γίνομαι μέρος, καὶ οὐχὶ πρὸς τὸν ἄνθρωπον. ὦ μόρικ, εἰς ἃ σπεύδω νῦν διαλυθῶ, ἔστω νῆ φωνή μου ὡς πνεῦμα ἐφ' ὑμᾶς. ὦ κυανὰ κύματα, ἅτινα ἐφέρατε τὴν σημασίαν μου! ὦ ἄνεμοι, οἱ πνεύσαντες ὑπὲρ αὐτῆν ὡς εἰ τὴν ἠγαπήσατε, καὶ πληροῦντες τὰ πλήθοντα ἱστία μου ὅτε ὠθοῦντο πρὸς πολλοὺς θριαμβεύους. Σὺ γενέτειρά μου γῆ δι' ἣν ἔχυσα τὸ αἷμά μου, καὶ σὺ γῆ ζένη νῆ πιῶσα τὸ ἐθέλοντί ἐκ πολλῶν πηγῶν ῥέον αἷμα τοῦτο. Σεῖς λίθοι, ἐν τοῖς τοῦ πεπηγμένου αἵματός μου δέν ἀπορρόφῃται, ἀλλ' ἀνέρχεται εἰς τὸν οὐρανόν. Σεῖς, αἰῶνοι, οἱ δεχόμενοι αὐτό. Σὺ ἥλιε, ὁ λάμπων ἐπὶ πάντα πᾶσα καὶ Σὺ ὁ ἀνάπτων καὶ σθενύων ἡλίους. Μαρτυρήσατε! Ἄθῶς ἢ δέν εἶμαι, ἀλλ' εἰσὶν οὗτοι ἄπτικιστοί; Θνήσκω ἀλλ' οὐχὶ ἀνεκδίκτητος. «Μεμακρυσμένα ἐποχαὶ ἀνέρχονται ἐκ τῆς ἀβύσσου τῶν μελλόντων χρόνων καὶ δεικνύουσι τοῖς ὀφθαλμοῖς τούτοις πρὶν κλείσασθαι τὴν καταδικαστικὴν τῆς ὑπερηφάνου ταύτης πόλεως. Ἐπιρρίπτω τὴν ἀρχὴν μου ἐπ' αὐτὴν καὶ τὰ αὐτῆς διὰ παντός. Ναὶ, αἱ ὄρασι σιωπηλῶς γεννῶσι τὴν ἡμέραν καθ' ἣν αὕτη ἦτις ἐγένετο προμαχὼν κατὰ τοῦ Ἀττίλα, θέλει ἐνδώσει, καὶ ἐνδώσει ἀναμωτὶ καὶ ταπεινῶς εἰς νόθον Ἀττίλαν μὴ χύναυσα τόσον αἷμα πρὸς ὑπερέσπισιν αὐτῆς, ὅσον αἱ γηραιὰ αὐτῆς φλέβες, πολλὰκις ἀφαιμαχθεῖσαι πρὸς σκέπην αὐτῆς, θέλουσι χύσει ἐν θυσίᾳ. Ἀγαρροσθήσεται καὶ πωληθήσεται καὶ γενήσεται ἐξάρτημα τῶν περιφροναύωντων αὐτὴν. Θέλει ὑποκύψει γενομένη ἐπαρχία αὐτοκρατορίας, ἀσήμικτος πόλις ἀντὶ πρωτευούσης, περιέχουσα δούλους ἀντὶ γερουσιαστῶν, ἀπαίτητος ἀντὶ εὐγενῶν, ἐμπόρουσ ἀντὶ λαοῦ. Τότε, ὅτε Ἑβραῖοι θὰ περιέρχωνται ἐν τοῖς ἀνακτόροις σου, Οὐνοὶ ἐν ταῖς πλατείαις σου καὶ ὁ Ἑρμῆς ἐν ταῖς ἀγοραῖς σου, μειδιῶν ἐπ' αὐτῶν ὡς ἐπὶ ἰδίων, ὅτε οἱ πατρίκιοί σου θὰ ἐπαιτῶσι τὸν πικρὸν ἄρτον ἐν ταῖς στενακίς ἑδοῖς σου, καὶ δέν τῆ ἀίσχρῃ ἀνάγκῃ θὰ ἐπικαλῶνται τὴν εὐγένειάν των ὡς ἀφαιμένην ἐστέρας!»

Καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς κατὰ τὸ αὐτὸ ὄφος. Πάντες οἱ σφοδροὶ οὗτοι ἀναθεματισμοὶ κατὰ τῆς Ἑνετίας ἠδύναντο νὰ ᾤσιν ἐν μέρει ἀληθεῖς καὶ δίκαιοι καθ' ἣν ἐποχὴν ἔγραφεν ὁ Βύρων, ἀλλ' ἦσαν αὐτόχρομα ἀναχρονισμὸς ἐν τῷ στόματι τοῦ Μαρίνου Φαλιέρου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀντάρτου Δόγου ἡ Ἑνετικὴ ἔσχε μικρὰς ἡμέρας λαμπρότητος καὶ μεγαλείου καὶ ὁ ἀστὴρ αὐτῆς ἐθαμβώθη μόνον κατὰ τὴν τελευταίαν ἑκατονταετηρίδα τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς, καὶ ἠφανίσθη μόνον ὅτε ὁ Ναπολέων ἔθηκε τέλος εἰς αὐτὴν καὶ τὴν ἐπώλησε ἐν Καμποφοριῶ.

Εἶδομεν τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν ἐποχὴν αὐτοῦ ὡς τίθενται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ὑπὸ τοῦ μεγάλου τῆς Ἀγγλίας ποιητοῦ. Ἰδωμεν νῦν τί ἦσαν ἐν τῇ αὐστηρᾷ ἱστορικῇ ἀληθείᾳ.

Ὁ Βύρων ἀκολουθεῖ κατὰ μέγας μέρος τοὺς τοῦ Σανούδου βίους τῶν Δογῶν, ἐνθα ἡ συνωμοσία καὶ ὁ θάνατος τοῦ Φαλιέρου ἐκτίθενται ὡς ἐξῆς.

Περὶ τὰ μέσα τοῦ 14 αἰῶνος ἀνὴρ ὀγδοηκοντούτης, ἀλλ' ἰσχυρὸς τὸν νοῦν, ἐξελέγη Δόγης, ὁ Μαρίνος Φαλιέρος, πολιτικὸς καὶ στρατιώτης, ὅστις διοικητὴς ὢν τοῦ Τρεβίζου δὲν ἐφοβήθη νὰ κολαφίσῃ τὰ ὦτα τοῦ ἐπισκόπου, διότι ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ προσμείνῃ κατὰ τινὰ θρησκευτικὴν τελετὴν. Ὁ Φαλιέρος, ὅτε ἔλαβε τὴν εἰδήσιν τῆς ἐκλογῆς του, ἦν ἐν Ῥώμῃ. Ἀπῆλθε τῆς Ῥώμης καὶ ἀφίκετο εἰς Ἑνετικὴν ἐν ἡμέρᾳ πυκνῆς ομίχλης, ἣτις ἐμπόδισε τοὺς λεμβούχους νὰ διακρίνωσι τὴν ἀποβάθραν, καὶ ἡ λέμβος προσωρμίσθη μεταξὺ τῶν δύο στύλων τῆς Piazzetta ἐνθα ἐξετελοῦντο αἱ θανατικαὶ ποιναί. Ὁ Δόγης ἠναγκάσθη ν' ἀποβῆ εἰς τὴν δυσσίωνον ταύτην θέσιν, ὅπερ ἦν, ὡς λέγει ὁ χρονογράφος, λίαν κακὸς οἰωνός. Κατὰ τινὰ ἑορτὴν ἐν τῷ δογικῷ ἀνακτόρῳ, ὁ Μιχαὴλ Στένος, ἐρωτευθεὶς ἀκολούθου τινὸς τῆς Δογίσσης προσηνέχθη λίαν ἀπρεπῶς πρὸς αὐτὴν, δι' ὃ ὁ Δόγης διέταξε ν' ἀποπεμοθῆ τῆς αἰθούσης. Τὴν αὐτὴν νύκτα ὁ Στένος ἐκδικούμενος, ἀφῆκεν ἐπὶ τοῦ δογικοῦ θρόνου τὰς ἐξῆς λέξεις. *Marino Falliero, Doge della bella moglie, altri la gode ed egli la mantiene.* Ὁ Στένος διὰ τὴν ὕβριν ταύτην κατεδικάσθη εἰς μαστίγωσιν δι' οὐραῖς ἀλώπεκος, εἰς κάθειρξιν ἐνὸς μηνὸς καὶ ἀπότισιν τῷ δημοσίῳ ἑκατὸν λιρῶν. Ἡ ποινὴ δὲν ἐφάνη τῇ Φαλιέρῳ ἀνάλογος τῷ πταίσματι, ὅθεν ἤρχισε νὰ διανοῆται συνωμοσίαν μετὰ τοῦ ναυάρχου τοῦ ναυστάθμου, ὅστις εἶχεν ὑποστῆ ἐπίσης δεινὴν ὕβριν παρὰ τινος πατρικίου ἐκ τῆς οἰκογενείας Βαρβάρου.

Τῷ Φαλιέρῳ ταχέως προσῆλθον ἕτεροι πολλοί, ἐν οἷς καὶ ὁ περίφημος Φίλιππος Καλενδάριος, ὅστις κατὰ παράδοσιν λέγεται ὢν ὁ ἀρχιτέκτων τοῦ δογικοῦ ἀνακτόρου. Οἱ συνωμόται ἀπεφάσισαν νὰ ὑψώσωσι τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας τὴν Τετάρτην, 15 Ἀπριλίου 1355. Ἀλλὰ Βελτράμος τις ἐκ Βεργάμου κατήγγειλε τὴν συνωμοσίαν τῷ πατρικίῳ Νικολάῳ Lioni φίλῳ του. Οἱ συνωμόται ἐφυλακίσθησαν καὶ ἀπεκεφαλίσθησαν. Τῇ

17 Ἀπριλίου ἀπεκόπη ἡ κεφαλὴ τοῦ Δόγου ἐπὶ τῆς λιθίνης κλίμακος ἐφ' ἧς οἱ Δόγοι ὤμνουον εἰσερχόμενοι κατὰ πρῶτον εἰς τὸ ἀνάκτορον.

Ταῦτα κατὰ τὸν Σαουῦδον. Ἀλλ' ἡ ἱστορικὴ κριτικὴ δὲν δίδει πλειότεραν πίστιν τῷ χρονογράφῳ ἢ τῷ ποιητῇ. Καὶ τῷ ὄντι τὰ πρακτικὰ τῶν Τεσσακρέκοντα ἀντιλέγουσι πολλοὺς εἰς τὴν κοινὴν ταύτην παράδοσιν, καὶ αὐτὸς δ' ὁ Μαρκῆος Σαουῦδος, ὅστις νέος ἔτι ὡν ἐπίστευεν εἰς τὴν παράδοσιν, κατόπιν ἔθεσεν εἰς τὸ περιθώριον τῶν χρονικῶν αὐτοῦ, ἂν οὐχὶ διορθώσεις, ἀλλ' ὅμως σημειώσεις ἐρωτηματικὰς, λαβῶν πλείονας καὶ θετικωτέρας εἰδήσεις. Ὁ Μαρκῆος Φαλιέρος βεβόχως ὠρμήθη κατ' ἀρχὰς ἐξ ἐμφύτου φιλοδοξίας. Σκοπὸν εἶχε νὰ καταστῇ κύριος τῆς Ἐνετίας εὐχὴ ἐκ φιλελευθέρων ἰδεῶν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ δεσποτικῶν, μεταχειριζόμενος πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον πάντα τὰ δημῶδη ἐκεῖνα τεχνάσματα ὅσα οἱ τυραννιδῶντες συνειθίζουσι νὰ μεταχειρίζονται. Ἐν Ἰταλίᾳ πάσαι αἱ ἐλεύθεραι πόλεις μετεβάλλοντο ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς ἡγεμονίας. Πλὴν ἡ σώφρων αὐστηρότης τῆς τάξεως τῶν πατρικίων ἔσωσε τὴν Ἐνετικὴν ἀπὸ τοῦ δεσποτισμοῦ ἐνὸς μόνου κυριάρχου.

Σπουδαῖον ἔγγραφον δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ Romanin ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ οὐκ ὀλίγον διαλευκκίνει τὰ κατὰ τὴν συνωμοσίαν τοῦ Φαλιέρου. Ἀναφέρεται τῷ ὄντι ὅτι Πέτρος τις Βαδοετ ἐν Κρήτῃ κατὰ τύχην εὐρισκόμενος, ἀκούσας ὀνομαζόμενον τὸν Φαλιέρον, ἀνέκραξεν ἐν τῷ μέσῳ κραιπάλης μεθυόντων. *Quid dicitis vos de domino Faletro?* Καὶ ἐξηκολούθησε λέγων ὅτι ἂν ἐκαλεῖτο νὰ μετάσχη τῆς συνωμοσίας καὶ τῷ ὑπέσχοντο ὅτι ἤθελε γεῖναι μέγας εὐπατρίδης, ἤθελε παράσχει καὶ αὐτὸς τὴν συνδρομὴν του καὶ τὰ πάντα ἤθελον ἀποδοῖν κατ' εὐχὴν.

Ἰδωμεν νῦν ἂν ἡ κριτικὴ ἐπιτρέπη τῇ συζύγῳ τοῦ Φαλιέρου τὸ σπουδαϊκὸν πρόσωπον, ὅπερ ἡ συνήθης παράδοσις τῇ ἀποδίδει, τοῦ ἀληθοῦς ὀνόματος αὐτῆς ὄντος *Aluica* ἢ *Lodovica di Nicolo Gradenigo* καὶ οὐχὶ *Angiolina Loredano* ὡς τὸ θέλει ὁ Βύρων.

Ἰδιαιτέρως ἐχθροὶ ὑφίσταντο μεταξὺ τῶν Φαλιέρων καὶ τῶν Στένων, προσερχόμενοι ἐκ τοῦ ὅτι εἰς Στένας εἶχεν ἐπιβληθῆ βιαίως *Saray* τινί, δούλῃ Πέτρου τοῦ Φαλιέρου. Κάλλιστα δύναται τις νὰ φαντασθῇ ὅτι ἡ βιαιοπραγία αὕτη ἐξήγειρε τὴν ὀργὴν τῶν δύο οἰκογενειῶν καὶ ὅτι ὁ Μιχαὴλ Στένος ἀφῆκεν ὕβριστικὸν γραμματίον ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Δόγου, ἀφ' οὗ οὐδὲν νέον ἢ ἀσύνηθες πρᾶγμα ἦν ἢ ἀνακάλυψις τοιούτων γραμματίων ἐπὶ τοῦ δογικοῦ θρόνου· ἀλλ' ἐκ τῶν ἐγγραφῶν ἐν ταῖς πρωτοκόλλοις τῆς *Quaranlia criminale* φαίνεται τὸ γραμματίον αὐτὸ τοῦ Στένου περιέχον τι περὶ τῆς συζύγου τοῦ Δόγου. Εὐρίσκομεν τῷ ὄντι ὅτι τῇ 10 Νοεμβρίου 1354 ὁ πρόεδρος τῆς *Quarantia Criminale* ἐπεφόρτισε τοὺς *Avogadori* τῆς κοινότητος νὰ φυλκκίσωσι καὶ ἐξετάσωσι τοὺς ἐνόχους προσβλητικῶν γραφῶν ἐν τῇ *Sala dei comuni* τῶν ἀνακτόρων τοῦ Δόγου. Οἱ κατηγορούμενοι

ἐπὶ τοιούτῳ ἐγκλήματι ἦσαν Μιχαήλ Στένας, υἱὸς τοῦ ποτῆ Ἰωάννου, Πέτρος Bollani, Rizzardo Marioni, Moretto Zorzi καὶ Maffio Morosini. Ὁ Στένας κατηγορεῖτο ἰδίως ἐπὶ σκανδαλώδει γραμματίῳ καὶ ἀνοικείαις ὑβρεσι κατὰ τοῦ ἀρχόντος Δόγου *ei ejus nepotis*. Ὁ ἀνεψιὸς οὗτος ἔως ἦν δὲ ὑπὸ τοῦ Δόγου καλούμενος *diletto* ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτοῦ τῇ 31 Μαΐου 1328, δυνατόν ὅμως ἦν νὰ ἐνόει ἀνεψιὸν, διότι ὁ Δουκάγγορ ἀναφέρει περιπτώσεις τινὰς καθ' ἃς τὸ *peros* ἀναφέρεται ἐπὶ γυναικῶν. Ἀλλ' οὐδ' ἐν τῇ μιᾷ περιπτώσει οὐδ' ἐν τῇ ἄλλῃ πρόκειται περὶ τῆς σύζυγος.

Τοῦτο καὶ μόνον ἴσως ἤρκει ὅπως ἀνατρέψῃ τὴν κοινὴν περὰ τῆς ἐξενεχθείσης ὑβρεως ὑπὸ τοῦ Στένου κατὰ τῆς δογίτης, ἀλλ' ὑπάρχει καὶ ἑτέρα ἐπιβοηθητικὴ περίστασις ἣτις δέον νὰ ληθῆ ὑπ' ὄψιν. Ἐν ᾧ ἡ ἡλικία τοῦ ἀνεψιοῦ ἢ τῆς ἀνεψιάς τοῦ Δόγου ἤθελε ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν τοῦ Στένου καὶ τῶν ἄλλων, οἵτινες περιγράφονται ὡς *adolescentuli nobiles* (νεανίσκοι εὐγενεῖς), δυνάμεθα νὰ θεσπισώμεν, ἐκ τινῶν ἐγγράφων ἀναφερομένων εἰς τὴν Lodovica Faliero καὶ διατηρουμένων ἐν τοῖς συμβολαιογραφικοῖς ἀρχείοις τῆς Ἑνετίας, ὅτι ἡ σύζυγος τοῦ Δόγου κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ περιλαλήτου γραμματίου εἶχεν ἤδη ὑπερβῆ τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας. Εἶναι ἄρα πιθανὸν ὅτι κυρία ἐν τῇ προβεβηκυῖα ταύτῃ ἡλικίᾳ ἤθελεν ἐκτεθῆ εἰς ὑβρεῖς καὶ αἰσχρὰς ὑπονοίας νέου εἰκοσκατοῦς ;

Ἐν τούτοις ἐν τοῖς ἐπισήμοις ἐγγράφοις τῶν Δέκκ οὐδὲν ἢ σχεδὸν οὐδὲν ὑπάρχει τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν συνωμοσίαν τοῦ Φαλιέρου. Ἡ δίκη τοῦ Δόγου καὶ ὡς ἐκ τοῦ ὄγκου καὶ ὡς ἐκ τῆς ἐπιστημότητος αὐτῆς ἀπετέλεσε θεδνάως ἴδιον τόμεν, ὅστις εἴτε κατὰ τύχην εἴτε ἐκ προθέσεως ἀπώλεσθη. Ἀλλ' ὅ,τι φαίνεται βέβαιον ἐκ τῶν προλεχθέντων εἶναι ὅτι ἡ κληθείς αἰτία τῆς συνωμοσίας πρέπει νὰ ζητηθῆ ἐν αὐτῷ τῷ νῦ τοῦ Δόγου καὶ ἐν ταῖς περιστάσεσιν αἵτινες διήγειραν φιλόδοξα σχέδια ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ. Ἡ ἐξενεχθεῖσα ὑβρις οὐχὶ πρὸς τὴν σύζυγον, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἀνεψιὸν ἢ κάλλιον πρὸς τὴν ἀνεψιάν συνετέλεσεν ἴσως νὰ ἐξερεθίσῃ τὴν προσβληθεῖσαν ὑπερηφάνειαν αὐτοῦ. Ἡ σύζυγος τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Δόγου ἦν τῷ ὄντι Αἰκατερίνη τις Κονταρίνη καὶ ἐκ τούτου ἀκριβῶς προῆλθε τὸ λάθος τοῦ μύθου, τὸ ἀποδίδον αὐτῷ τῷ Δόγῃ σύζυγον Κονταρίνην ἐνῶ εἶναι ἱστορικῶς βέβαιον ὅτι ἐνυμφεύθη γυναῖκα ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Γραθενίων. Ἡ δὲ συνωμοσία τοῦ Φαλιέρου προῆλθεν ἐκ λόγων πολλῶν σπουδαιωτέρων ἢ οἱ τῆς προσωπικῆς ἀντεκδικήσεως.

Ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπὸ Α. Α. Ραγκάβη